

VILDANDEN

af Henrik Ibsen

Aalborg Teater 2024

Tillæg til Undervisningsmateriale

Familien Ekdal (Gina, gamle Ekdal, Hjalmar og Hedvig) mens de stadig tror, at alt er godt.

Udarbejdet af dramaturg, Jens Christian Lauenstein Led, Aalborg Teater

Intro

Til Aalborg Teaters opsætning af *Vildanden* har Carsten Landbo-Sørensen fra Center for Undervisningsmidler allerede udarbejdet et større undervisningsmateriale, som primært opholder sig ved Ibsens tekst. Det følgende er et tillæg til dette materiale, hvor udgangspunktet er forestillingen og de valg, som iscenesætter Camille Sieling Langdal og scenograf Peter Schultz har truffet. Tillægget ønsker at forberede elever i gymnasiale uddannelser ved at introducere dem til forestillingen og forhåbentlig vække yderligere interesse og åbne for efterfølgende bearbejdning og refleksion.

”Vildanden” – symbolsk realisme i klassisk dramaturgi

Ibsens tekst befinder sig i al hovedsag indenfor den genre, som han selv i høj grad skabte og gjorde berømt, nemlig det naturalistiske drama. Det vil sige, at vi følger en realistisk fortælling, der er struktureret i en klassisk tragedie-dramaturgi, hvor fortidens begivenheder ”rulles op” og får tragisk indvirkning på den nutid, som stykket udspiller sig i. Dog har netop denne tekst det særlige, at realismen udvides lidt, idet der i teksten også etableres et metaforisk, symbolsk lag i form af selve vildanden, som tekstens personer fortolker som noget meget mere og større end blot en vildand, der bor på et loft.

Handlingen i *Vildanden* udspiller sig rundt om to familier i den samme by, Werle og Ekdal. I den første af de fem akter er vi hos Werle, og i de resterende fire akter er vi hos Ekdal. Werle er byens rige familie, mens Ekdal er en både fattig og vanæret familie. Forhistorien er, at fædrene i de to familier, gamle Werle og gamle Ekdal, var partnere i det samme firma, som er baseret på skovhugst og minedrift udenfor byen. Men der var en eller anden form for ulovlig aktivitet i firmaet, og i en retssag blev gamle Ekdal dømt og kom i fængsel, mens gamle Werle blev frikendt. Derfor har gamle Werle kunnet køre firmaet videre og Werle-familien er ved stykkets start meget velhavende. Gamle Ekdal er kommet ud af fængslet igen, men han er blevet forstyrret og alkoholiseret og bor hos sin søn, Hjalmar Ekdal og dennes kone, Gina. Hjalmar og Gina har en datter på knap 14, og de driver sammen en lille fotograf-gesjæft. Deres forretning blev i sin tid betalt af gamle Werle, og Gina var før hun blev gift med Hjalmar tjenestepige hos Werle. Ved stykkets begyndelse kommer gamle Werles søn, Gregers Werle hjem på besøg, og han sætter sig straks for at finde ud af, hvordan hele relationen mellem de to familier hænger sammen. Gregers stiller sig selv den ”livsopgave”, som han kalder det, at finde sandheden. Gennem de fem akter får hans projekt grusomme konsekvenser, især for den unge pige Hedvig.

Forestillingen - modernisering og fortolkning

Når vi på Aalborg Teater spillere klassikere, dvs. ældre tekster af verdenshistoriens store forfattere som Sofokles, Shakespeare eller som her Ibsen, så gør vi det, fordi teksterne stadig har noget at fortælle os. Klassikerne er kort sagt gode og stærke dramaer, som tilskuerne stadig kan hente megen viden og styrke fra. Men vi leder også altid efter en instruktør, der i den kunstneriske proces leder efter en moderne fortolkning. Hvis vi blot spillede klassikeren ”som den var skrevet og tænkt oprindeligt”, ville vi være et museum, og det ønskede Ibsen netop ikke, at teater skulle være. Han mente, at teater altid må søge at være i helt tæt kontakt med sin egen samtid, og derfor må man også fortolke, modernisere, forstørre og bearbejde, når man iscenesætter klassikere.

Camilie Sieling Langdal har i sin iscenesættelse af *Vildanden* valgt at forstørre udtrykket i Ibsens tekst og bl.a. gøre forskellen mellem de to familier endnu større, end den er i Ibsens tekst. Werle bor stort, prangende og overdådigt. I den stue, hvor 1. akt udspiller sig hænger et gigantisk maleri af en gravemaskine, der rydder skov. Der er letpåkledte stuepiger og dyre drinks. Ibsens sprog er lavet om til nutidsdansk, og der er lagt en række engelske ord ind. Gamle Werle er "the businessman", Gregers er "junior" og der udbrydes ofte "oh my god" og lign.

Der skåles hos The Werles

Omvendt er Ekdal-familien (der så at sige bor bag ved det store maleri) gjort endnu mere fattige og forhulede, end de er hos Ibsen. Der er overdrevent småt, beskidt, gråt og trist hos Ekdals, og de må kante sig rundt om hinanden i deres lille-bitte "lejlighed":

Familien Ekdal på vej op på loftet for at kigge til deres vildand.

Forstørrelserne understreger den klasseforskel, som Ibsens tekst beskriver, men den trækker også – i hvert fald i første omgang – teksten lidt væk fra den tunge tragiske realisme og i en retning af leg og komik. Dette træk genfindes også i kostumerne, der også arbejder med overdrivelser og med blandinger af Ibsens samtid og vores nutid. Endelig er alle skuespillere forsynet med parykker fremstillet af forskellige former for garn, snor og stof. Udtrykket er mere grotesk og komisk, end det er realistiske og "alvorligt".

At forestillingen trækker det komiske frem, ligger også i tråd med et særligt træk ved netop *Vildanden*. Ibsen var ganske vist ingen komedie-digter, men hvis man skulle pege på det af hans stykker med det største komiske potentiale er der ofte *Vildanden*, man peger på. At Hjalmar Ekdal har valgt at indrette sit loft med kaniner, duer og en vildand, og når han endda går på rigtig jagt deroppe sammen med sin gamle, lettere sindsforstyrrede far og faktisk skyder dyr med en pistol – så er det allerede fra Ibsens side ikke kun tragisk, det er også en komisk overdrivelse, navnlig af karakteren Hjalmar. Det samme kan siges om figurerne Hjalmar og Gregers i det hele taget. De er begge to komiske i deres blinde tro på deres egne syn på verden, og de er komiske i deres selvhøjtidelighed og selvbedrag. Det er disse træk af komik, som iscenesættelsen arbejder med at trække frem og forstørre. Skuespillerne har derfor især arbejdet med at finde en spillestil, der også ligger det rigtige sted mellem psykologisk realisme og alvor på den ene side, og komediespillets overdrivelser og konstante pegen på det lattervækkende i situationer og karakterer på den anden side.

Det vilde ande-symbol i den underlige, voksne verden

Men uanset hvor komisk man går til Ibsen, så sætter den tragiske dramaturgi sig igennem til sidst. Og *Vildanden* er ingen komedie, men den handler bl.a. om, hvor svært det er at være ung i en voksen verden, der er gennemsyret af løgne, bedrag og falskhed. Hjalmar og Ginas datter Hedvig er måske i virkeligheden stykkets egentlige hovedperson, og iscenesættelsen ser på mange måder hele teksten og hele universet fra Hedvigs perspektiv. Hedvig bruger flere gange ordet ”underlig” om de voksne og deres verden, og det med det underlige har været meget væsentligt for iscenesættelsen. Parykkerne, de groteske kostumer, overdrivelserne – det hele er i en vis forstand forestillingens bud på, hvor underlig verden ser ud fra Hedvigs perspektiv.

Hedvig på vej til at vende ryggen til de underlige voksne

Og så hedder teksten jo "vildanden", og Hedvig siger selv, at hun *er* vildanden. Og det vi hører om denne and er, at den blev skudt af gamle Werle, men fordi han er ved at blive blind (ligesom Hedvig) døde anden ikke, den blev kun vingskudt. Men den *ville* gerne dø og dykkede mod "havsens bund", hvor den ville bide sig fast i smudset og drukne. Men en hund dykkede ned og fik vildanden op, så den overlevede og bor nu på et loft. Hvis man betragter denne vildand som et symbol, kan man f.eks. se den som udtryk for den "dødsdrift", som Freud ikke så længe efter Ibsen skulle få øje på. Dvs. selve den mulighed, at vi som mennesker har længsel ikke kun efter lykke og liv, men også efter ødelæggelse og død. En central brik i forestillingens læsning af Ibsens drama er netop denne mulighed, at vildanden og Hedvig repræsenterer det, der bliver glemt, fortrængt, løjet væk i en rationel, fornuftsorienteret "voksen" verden, nemlig de dunkle drifter, mørket, længslen efter undergang. Forestillingen peger ikke på at denne længsel burde få al retten (og at døden skulle være at foretrække), men at den er nødt til at blive erkendt som en kraft – for ellers sætter den sig grusomt igennem.

I arbejdet med iscenesættelsen har vi stillet os selv en række spørgsmål, og hensigten med forestillingen har ikke været at besvare dem, men at forestillingen skal få tilskueren til at stille sig selv de samme spørgsmål. Det er spørgsmål som bl.a.: Hvordan døde Gregers Werles mor? Hvorfor er Gregers Werle ikke gift eller forlovet? Hvorfor interesserer han sig slet ikke for gamle Werles stuepiger? Har Relling ret i, at livsløgne er livsnødvendige? Eller har Gregers ret i, at man ikke kan leve reelt, hvis man ikke har kender sandhederne om sit eget liv og har set dem i øjnene? Skal alle for enhver pris leve og være glade, eller har man ret til at sige nej tak til livet? Hvis man kender en vigtig sandhed om en person, og den person ikke selv kender den, har man så ret til at fortælle sandheden, eller har man pligt til netop ikke at gøre det?

Vi håber, at vores *Vildand* kan vække både latter, gys og refleksion, og at materialet her kan bidrage til oplevelsen. Men teater skal ikke læses i et materiale, det må opleves i en teatersal.